

תפילה בציבור

[א]

חובה או מעלה

מה טבו אהליך יעקב משכנתיך ישראל: (במדבר כד, ה)

בפסיקתא זוטרתא (בלק דף קכט ע"א) מה טובו אהליך יעקב, אלו בתי מדרשות, משכנותיך ישראל, אלו בתי כנסיות.

מעלת תפילה בציבור

יש מעלה גדולה בתפילה בציבור כמו שכתוב בחז"ל (ברכות ח, א ועוד) מאי דכתיב (תהלים ס"ט) ואני תפילתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין. רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהכא (ישעיהו מ"ט) כה אמר ה' בעת רצון עניתך. רבי אחא ברבי חנינא אמר מהכא (איוב ל"ו) הן אל כביר ולא ימאס, וכתיב (תהלים נ"ה) פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי. תניא נמי הכי רבי נתן אומר מנין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים שנאמר הן אל כביר ולא ימאס, וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי.

חוב או מעלה

אבל יש להסתפק אם יש חיוב להתפלל בציבור, או שאינו אלא מעלה. בשו"ע (או"ח צ, ט) כתוב, **ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור**, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לביהכ"נ, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, (והוא הדין בני אדם הדורים בישובים ואין להם מנין, מ"מ יתפללו שחרית וערבית בזמן שהציבור מתפללים, סמ"ג). וכן אם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור והוא מתפלל ביחיד, אעפ"כ יתפלל בביהכ"נ.

הליכה מיל

מסתימת לשון המחבר משמע שאינו חיוב גמור, אלא מעלה גדולה, ולכן "ישתדל להתפלל בביהכ"נ עם הציבור". אבל מהא דקי"ל (שו"ע או"ח צ, טז) שההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, אם לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללים בי', צריך לילך שם, ולאחריו, צריך לחזור עד מיל, כדי להתפלל בי', מוכיח בשו"ת אגרות משה (או"ח חלק ב סימן כז) שהוא חיוב מצוה על האדם להתפלל בעשרה. ומה שלא חייבו אף לטרוח טובא הוא משום דאף במ"ע דאורייתא איכא שיעורים, שלא כבאיסורים שבכל אופן אסור, דלא נחשב אונס לא בהוצאת ממון ולא בטירחא להתיר האיסורין, לכן גם טירחא היה שייך להחשיב אונס, אך הוא נחשב לאונס קטן לגבי הרבה מצוות אף באלו שאינן אלא מדרבנן, ולכן במצוה זו דהצריכו להתפלל בצבור, הקלו להחשיב זה לאונס כשהוא הלוך יותר ממיל.

"ישתדל אדם"

ומה שדייקנו מלשון השו"ע "ישתדל אדם להתפלל בביהכ"נ עם הצבור", דמשמע שאינו אלא מעלה בעלמא, כתב הגרמ"פ זצ"ל דגם על חיוב שייך לשון זה, דמכיון שטירחא מרובה כהליכה יותר ממיל פטור, והיה מקום לדמות גם שאר טירחות שמזדמן לאדם לומר שהוא כטירחא דיותר ממיל, אבל כיון דיצטרך בעצמו לדון זה שיש דבר שהוא טירחא לזה ולא לזה, לכן אמר לשון ישתדל אדם, דהכוונה הוא שלא יקל לדמות כל טירחא לטירחא דיותר ממיל אלא יחמיר בהרבה פעמים שלא יהיה לו ברור שהוא טירחא גדולה, דצריך שידון בכובד ראש על זה.

קבלת התפילה מעכב בתפילה

והא דאמרינן (ברכו ח, א) שהמעלה של תפילה בציבור היא שנשמעת ומתקבלת, משמע שאין חיוב, אומר הגרמ"פ זצ"ל שזה עצמו עושה החיוב, דאם לא היה אפשרות לתפלתו של האדם להתקבל, אפשר שלא היתה תפלה כלל, ולא היה יוצא ידי מצות תפלה, ורק מכיון שכל תפלה אפשר שתתקבל יוצא אדם במצות תפלה. והוכיח כדבריו משיטת הר"י בתוס' (ברכות כב, ב) דלרבא שבנמצא צואה במקום שהיה צריך להסתפק שמא יש שם צואה, הואיל וחטא תפלתו תועבה, וצריך לחזור ולהתפלל. ומסביר הגרמ"פ זצ"ל משום דהואיל וחטא בתפלה זו, ולכן היא תועבה ולא תתקבל, ולכן לא יצא ידי חובתו.

לימוד מאוחר בלילה

ולכן פסק הגרמ"פ שאין לו לאדם ללמוד בזמן מאוחר בלילה, ויקשה לפניו לקום להתפלל בצבור, ויצטרך להתפלל ביחידות. עוד כתב שאינו רואה שיש כאן בטול תורה, דיכול לסדר סדר למודו באופן שלא יתבטל מתפלה בצבור, דבמקום שיעשה סדר לימודו בזמן מאוחר בלילה, יכול לסדר שילמוד אותו הזמן ביום, בשעה שמבטל עתה ביום בשביל זה, ולא יצטרך לבטל תפלה בצבור וכל המצות המסתעפים מזה, לשמוע קדיש וקדושה וברכו ועניית הרבה אמנים שלא יוכל לקיים המתפלל ביחידי.

[ב]

מתי אפשר לוותר על תפילה בציבור

אונס חולי או ממון

בשו"ע (או"ח צ, ט) נפסק שאם הוא אונס שאינו יכול לבוא לבהכ"נ, יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים. וכתב על זה במשנה ברורה (ס"ק כט) דהיינו שתש כחו אף שאינו חולה.

עוד כתב שאם יש כאן אונס ממון, שמחמת השתדלותו להתפלל עם הצבור יבוא לידי הפסד, יכול להתפלל בביתו ביחיד או בביהכ"נ בלא צבור. אבל משום מניעת ריוח לא ימנע מלהתפלל עם הצבור, דחילוק יש בין מניעת ריוח לבין הפסד מכיסו. ועי"ש שמביא סיפור על הגאון מו"ה זלמן מירל"ש אב"ד דק"ק האמבורג, שפעם אחת הלך לביהכ"נ מעוטף

בטלית ותפילין כדרכו, ופגע בו אדם אחד שהיה לו למכור אבנים טובות ורצה שילך עמו לביתו, והגאון השיב לו שימתין עד שיבוא מביהכ"ס, ובתוך כך מכרן לאחר והאחר הרויח בהם כמה אלפי רובלים, ושמח הגאון שמחה גדולה שהשליך מנגד ממון רב עבור תפלת צבור.

(ועי' מש"כ בספר כתב סופר עה"פ ולעבדו בכל לבבכם, שאם תהיה עבודה שבלב -זו תפילה - אז ונתתי מטר בארצכם, ולא יבא לידי הפסד מזה.)

אבל יש להעיר על הסיפור דמשמע שכל הבעיא לא היה אלא משום תפילה בציבור, אבל לכאורה שם היה איסור גמור, משום שאסור לעשות צרכיו לפני התפילה.

עוד כתב המ"ב בשם האליהו רבא בשם תשובת ב"י, דיש לקנוס האנשים שמונעים עצמן מלילך לביהכ"נ משום שעוסקין בתורה, או משום שמתכרין ממון, ולעשירים יש לקנוס יותר. ובעל תורה אף שעוסק בלימוד, מ"מ איכא חשדא וחילול השם כמש"כ סי"ח. ר"ל שאע"פ שפסק הרמ"א (סי' צ, יח) די"א שמי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל בלאו הכי מותר לו להתפלל ביחידות, אבל כתב שאפ"ה לא ירגיל עצמו לעשות כן, שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מביהכ"נ, וכ"ש שלא יעסוק בתורה בביהכ"נ בזמן שהציבור אומרים סליחות ותחינות.

מנחה במשרד

ולפי"ז יש לדון על אלו שמתפללין מנחה במשרד שלהם, ואינם מקפידין להתפלל במנין, שהרי כתוב כאן שאפילו במקום שע"י שיתפלל תפילה בציבור ירוויח פחות, חייב להתפלל בציבור. אבל מצאתי בספר אבני ישפה (פ"ו אות ד) שכתב בשם הגריש"א שליט"א, שמי שקם מאוחר ואם יתפלל תפילה בציבור יגיע מאוחר לעבודה, אז אם ינכו לו ממשכורת שלו, באופן שאינו יכול למלא השעות שחסר, מותר לו להתפלל ביחידות, משום שזה פרנסתו, א"כ מקרי הפסד ולא רק מניעת רווחים. אבל עי"ש דהכל לפי האדם, ר"ל שאם מרוויח הרבה, שאפילו אחרי שינכו בעבור השעות שחיסר בשביל תפילה בציבור, ישאר לו פרנסה מכובדת, אולי לא מקרי הפסד אלא מניעת רווחים.

שיעור הליכה

כבר הזכרנו הדין המובא בשו"ע (או"ח צ, טז) שההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, אם לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללים בעשרה, צריך לילך שם, ולאחריו צריך לחזור עד מיל, כדי להתפלל בעשרה. ועדיין יש להסתפק במי שאינו הולך בדרך אלא יושב בביתו, כמה הוא חייב ללכת בשביל תפילה בציבור, ויבואר להלן.

למי שיושב בביתו

הגרמ"פ (שם) רצה לומר שמן הסברא חייב אפילו יותר ממיל, דדווקא בהולך בדרך הקילו עליו מללכת לאחורה יותר ממיל, אבל היושב בביתו אולי חייב יותר, אבל כתב שהיות ולא מצאנו שיעור יותר ממיל ופחות מד' מיל, אז גם ביושה בביתו אינו צריך ללכת יותר ממיל. וכ"כ במ"ב (ס"ק נב) שהיושב בביתו דינו כמלאחריו, ע"כ הדר בישוב תוך מיל למקום

שמתפללין בעשרה, צריך לילך בכל יום בבוקר להתפלל בעשרה, אבל לא בערב כי אין צריך לילך בלילה בדרך בשביל מנין. ומוסיף ואומר שזה הסעיף הוא תוכחת מגולה לאותן האנשים שהם בעיר, ומתעצלים לילך לבהכ"נ להתפלל מנחה ומעריב.

אבל עי' בשולחן ערוך הרב (או"ח סימן קסג סעיף ב) לענין נטילת ידים, שג"כ הדין הוא שלפניו צריך ללכת עד ד' מיל אם יודע שיהיה לו מים לנט"י, ולאחריו אינו צריך ללכת יותר ממיל, וכ' השו"ע הרב ששומר גינה או פרדס דינו כלאחריו, לפי שאי אפשר לו לעזוב שמירתו כל כך עד שילך מיל ויחזור, אבל היושב בביתו צריך לילך ד' מילין אם יודע שימצא מים.

אבל צ"ע שבהלכות תפלה (סימן צ סעיף יז) כתב בשו"ע הרב (בסוגריים) שהזר בישוב תוך מיל למקום שמתפללין שם בעשרה, חייב לילך בכל יום בקר וערב להתפלל בעשרה, וק' הרי הוא לא "בדרך", ומ"ש תפילה מנט"י.

ובספר אשי ישראל (פ"ח הע' סט) מביא מכמה אחרונים שבאותו עיר שגר בו חייב ללכת יותר ממיל, וי"א אפילו יותר מד' מיל.

זמן או שטח

יש להסתפק בהא דאמרינן שחייב ללכת עד מיל, האם מדובר על זמן הליכת מיל, שהוא או שמנה עשרה דקות, עשרים ושתים דקות, או עשרים וארבע דקות, כפי השיטות. או דילמא אינו אלא הליכה של מיל ממש, דהוא אלפיים אמה. ונ"מ במי שנוסע באוטו שבשמנה עשרה דקות יכול לנסוע למרחקים. הפשטות היא שהיות וטעם השיעור הוא משום טירחא, א"כ תלוי בזמן, וכן מבואר בביאור הלכה (סימן קסג) שכתב דמסתברא דכשהוא נוסע בגמלא פרחא (כגון על פאס"ט וכיו"ב) אין חושבין לפי אורך הדרך, אלא לפי חשבון הזמן של הילוך ד' מילין לאדם בינוני, שהוא שיעור ע"ב מינוטי"ן (שבעים ושנים דקות). אבל עי' במ"ב (סי' צב, יז) לענין נט"י לתפילה שג"כ כתוב שתלוי כנ"ל, שרוכב דינו בכל זה כמהלך ברגליו. אבל יעוין בספר אשי ישראל (פרק ח' הע' מט) בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שברוחב על חמור יש יותר טירחא, ולכן אינו חייב יותר ממיל ממש, אבל בנוסע במכונית שהנסיעה נוחה, אז השיעור הוא לפי הזמן של הליכת מיל. וצ"ע שהרי המ"ב מדבר במי שנוסע על פאסט, ובפשטות היינו נסיעה על סוס, אא"כ תחלק בין נסיעה על חמור לנסיעה על סוס, וצ"ע.

חילוק בין תפילה בציבור לנט"י לסעודה

ושוב מצאתי בשו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן לז) שהעירו לו על מה שכתב בשבה"ל (ח"ח סי' י"ט) דסתימת פוסקים דגם לדידן הני ד' מילין נמדדים במרחק ולא בזמן, שאף הנוסע אינו חייב יותר מד' מילין במרחק לענין תפלה בצבור, ממש"כ בבה"ל (הנ"ל) דכשהוא נוסע בגמלא פרחא אין חושבין לפי אורך הדרך, אלא לפי חשבון הזמן של הילוך ד' מילין שהוא ע"ב מינוטין. וטען נגדו שאילו היה דעת המ"ב כן גם לענין תפלה בצבור, בודאי היה מתעורר שם לזה, ולא עוד אלא שכ' בא"ר (סי' צ"ב) בשם תשובת בית יעקב דלענין מים לתפלה אין חילוק בין הולך ברגל לרוכב על גבי בהמה, אעפ"י שפשוט שהרוכב על גבי בהמה הולך שיעור זה בזמן קצר יותר, ולכן רצה לומר דרק לענין נט"י לסעודה דהוא

איסור בקום ועשה לאכל בלי נטילת ידים אז חוששים לזה, משא"כ לענין תפלה בצבור דהוא שב ואל תעשה, וגם אינו בטול לגמרי של המצוה, ומכ"ש בנט"י לתפילה דבסי' צ"ב הניחו הפוסקים את ההלכה על פשוטה שיעור מרחק ד' מילין.

להוציא כסף על דלק

אבל עי' בספר תשובות והנהגות (כרך א סימן צח) שכתב שמדינא חייבין לילך עד שיעור מיל, וכן חייב לנסוע בשיעור זמן מיל להשיג תפלה בציבור, והחשוב בנסיעה בזמן בשיעור הילוך מיל היינו מצד הזמן. עוד כתב שאע"פ שבאופן כזה יעלה לו בשביל הנסיעה כמה פרוטות, ואין מחויב להוציא ממון עבור זה, מ"מ השי"ת יראה ללבב, **אם מוציא לצורכיו לדברים שאינם צורך ממש, כ"ש שיעשה כן לצורך גבוה, ובפרט כאן בשביל שתקבל תפלתו. ועי"ש שמביא מהגר"ח מוולזין זצ"ל שמיום עמדו על דעתו לא התפלל רק בציבור, ופעם אחת היה במלון ושלה עגלות לכפרים הסמוכים, שיבואו להתפלל מנחה בציבור.**

[ג]

מה נקרא תפילה בציבור

שיתפללו עשרה ביחד

כתב המשנה ברורה (סימן צ"ס"ק כח) שעיקר תפלה בצבור הוא תפלת י"ח, דהיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביחד, ולא כמו שחושבין ההמון שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק לשמוע קדיש וקדושה וברכו, ולכן אינם מקפידין רק שיהיו עשרה בביהכ"נ, וזהו טעות, ולכן חוב על האדם למהר לבוא לביהכ"נ כדי שיגיע להתפלל שמו"ע בצבור.

רובו ככולו

מוסיף הגרמ"פ (שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן כח) שמה שהוזכר שסגי ברוב מנין, הוא רק לענין לומר דבר שבקדושה. והטעם פשוט דלא שייך ענין רובו ככולו על שעורים, דבכל שעורים אף משהו מעכב. ולכן גם בשעור דמספר אין שייך רובו ככולו וכדחזינן גם בכאן גופיה בחשיבות צבור דבעינן עשרה מקרא דתוך תוך ועדה עדה (מגילה דף כ"ג) אף לענין אמירת דבר שבקדושה בעינן כל העשרה ולא סגי ברובא, משום דהוא ככל השעורים. ורק כשיש עשרה שהוא כל הסך שצריך לחשיבות צבור, והנידון הוא רק כמה צריכין להיות מחוייבין באמירת הדבר שבקדושה כדי שיוכלו לומר דאם כבר נפטרו אין יכולים אף שיש כאן צבור, בזה שייך דין רובו ככולו שכיון שהרוב מחוייבין נידון כמו שכולן חייבין ויכולין לומר.

האם צריך דווקא שיתחילו כאחד

עדיין יש להסתפק האם מי שהתחיל להתפלל אחרי שהציבור כבר אוחזים באמצע התפילה, האם מקרי תפילה בציבור. והנה בשו"ע (או"ח קט, א) כתוב הנכנס לביהכ"נ ומצא צבור מתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"צ לקדושה או לקדיש, יתפלל וכו'. ועי' מתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"צ לקדושה או לקדיש, יתפלל וכו'.

בביאור הלכה שמסופק במי שמדרך טבעו להאריך בתפלה, ואינו יכול לסיים עד קדושה, האם מותר להתחיל, וכתב דמכאן (ר"ל דמזה שאסור לו להתחיל אם יודע שלא יגמור עד שיגיע הש"ץ לקדושה) אין ראייה לאיסור, דאפשר דזה לאו תפלת צבור גמורה מקרי, מאחר שלא התחיל עמהן בשוה, וכמו שכתב הפמ"ג, אבל אם מתחיל בשוה אפשר כיון דעתה חל עליו החיוב להתפלל בצבור, וחיוב עניית הקדושה לעת עתה אין עליו אין לו לחוש כלל למה שאח"כ לא יהיה יכול לקיים מצוה דעדיפא מזה, וגם דאז יהיה אנוס ופטור מלענות. ועי' בספר אבני ישפה (פ"ו ח"ב הע' 24) בשם הגריש"א שליט"א שאם עדיין אוחזים בברכת אבות, מקרי שהתחיל עמהם ביחד, ועי"ש שמביא ראייה ממה שכתב הט"ז (או"ח קצג, ו) לענין זימון, שאם כבר אכל כזית לפני שהתחילו חביריו לאכול, לא מקרי שהתחילו ביחד והתחייבו בזימון, ויכולים לברך כל אחד בפני עצמו, אלמא תלוי בהתחלת האכילה, ה"נ תלוי בהתחלת התפילה.

דילוג פסוקד"ז בשביל תפילה בציבור

ולדברי הביה"ל יש להסתפק האם מותר לדלג על פסוקי דזמרא כדי להתפלל עם הציבור, היכא שאפילו אחרי שידלג לא יתחיל עמהם, שהרי קי"ל (או"ח סי' נב) שמותר לדלג על פסוקד"ז כדי להתפלל תפילה בציבור, אבל לדבריו שאין זה עיקר תפילה בציבור אולי לא.

אבל בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ג סימן ד) נוקט לא כך וכתב שפשוט דנחשבה כמתפלל עם הציבור, דהא אף כשהתחילו הציבור להתפלל בשוה נמי הא אין מתפללים כאחת, אלא זה עומד באתה קדוש וזה ברפאנו וזה בעל הצדיקים, ויש מאריכין בתפלתם עד שרוב התפלה מתפללין אחר שכבר ליכא עשרה מתפללין, וא"כ מ"ש תחילת התפלה מאמצעה וסופה. אבל עי"ש שהביא דברי הפמ"ג (א"א סימן ק"ט סק"ב המובאים בביה"ל הנ"ל) על הא דכתב המג"א דתפלת צבור עדיפא מעניית אמן יהא שמיה רבה, והוקשה לו מהא דאם אינו יכול לגמור, כשבא ומצא צבור מתפללין, קודם קדושה וקודם קדיש, שאל יתפלל עם הציבור, ותירץ דכאן לא הוה ממש תפלת הציבור דבא באמצע, משא"כ כשמכוין עמהם, הרי סובר דאין תפלה עם הציבור ממש אלא כשהתחיל בשוה עם הציבור. אבל כתב הגרמ"פ שהוא תמוה, דמ"ש תחילתו מסופו. ובכל אופן הא גם הפמ"ג מודה דגם זה נחשב תפלה בציבור, אך שלא כמתחלת התפלה, שלכן אם אינו יכול להתחיל בשוה, יש לו עכ"פ להשתדל להתחיל בזמן שעדיין הציבור מתפללין אף לדידיה, וכ"ש שיותר מסתבר שהוא בדין תפלה בציבור ממש. ולפי הגרמ"פ פשוט שיכול לדלג על פסוקד"ז כדי להתפלל בציבור אע"פ שלא יתחיל עמהם.

וכן מצאתי בספר הליכות שלמה (תפילה פ"ח הע' ח) בשם הגרשז"א שאפשר לדלג על פסוקד"ז כנ"ל. ועי"ש ד"מטו משמיה דחזו"א" כדברי הגרמ"פ דשפיר נחשב לתפילה בציבור, אע"פ שאינו מתחיל עמהם.

[ד]

תפילות שונות

בן א"י בחו"ל ובן חו"ל בא"י

יש לדון האם בן חו"ל בא"י או הפוך, חייבים להתפלל בציבור. שורש הספק הוא האם שייך תפילה בציבור כשהציבור מתפלל תפילת חול, והיחיד מתפלל תפילת יו"ט.

והנה כתב הפר"ח (סס"י תצו) שכשהלך למצרים (מא"י) ודעתו היה לחזור לא"י, אז ביו"ט שני הניח תפילין בביתו בצינעה וקרא ק"ש (כדי שלא יהיה כמעיד עדות שקר בעצמו), ואח"כ הלך לביהכ"נ והתפלל תפילת שמו"ע של חול, וכדי שלא יהיה ניכר שהוא מתפלל תפילה יותר ארוכה, היה מתחיל שמו"ע כשמקצת העם כבר קמו סמוך לחתימת אמת ויציב. משמע שס"ל להפר"ח שאע"פ שהוא מתפלל תפילת חול והם מתפללים תפילת יו"ט, נחשב שהתפלל תפילה בציבור. אבל יש לדחות דאולי לא התפלל עמהם אלא כדי שלא יהיה נראה בפרהסיא שאינו נוהג יו"ט שני, אבל אולי באמת לא קיים בזה תפילה בציבור.

שחרית ומוסף

כעין זה יש לדון לגבי מי שמתפלל תפילת שחרית, והציבור מתפללים תפילת מוסף, האם זה נחשב לתפילה בציבור. ועי' במשנה ברורה (סימן צ"ס"ק ל) שכתב שמשמע בע"ז (ד, ב) דאם מתפלל מוסף בשעה שהציבור מתפלל שחרית, לא מיקרי בשעה שהציבור מתפלל. היינו מהא דאיתא התם שרב יוסף שלא יתפלל אדם תפילת מוסף ביחיד, בר"ה בשלש שעות הראשונות, כיון דמפקיד דינא, שמא יעיינו במעשיו וידחו תפילתו. ומקשה הגמ' אי הכי דציבור נמי, ומשני דציבור נפישא זכותיה, אי הכי דיחיד דציבור נמי לא, כיון דאיכא צבורא דקא מצלו לא קא מדחי, הרי לן שרק אם מתפללין אותו תפילה יש את המעלה של בזמן שהציבור מתפלל. אבל כתב המ"ב שאם מתפלל עמהם באותו ביהכ"נ מיקרי תפילת הציבור.

תפילה בשעת שהציבור אומרים אשרי

ועי' בשער הציון שהמקור הוא בצל"ח (ברכות ו, א), ויעוין שם שכתב חידוש עוד יותר גדול, וז"ל דתפילת הציבור גם לדעת התוס' נשמעת בכל מקום שמתפללין, ותפלה של יחיד כשהוא לבדו אפילו בביהכ"נ אינו בטוח שתהא נשמעת, אבל אם היחיד מתפלל בביהכ"נ בעת שהציבור שם, אף שנתאחר וכבר סיימו הציבור תפלתם אלא שהם עדיין עוסקים בשירות ותשבחות, כמו אשרי ובא לציון וכדומה, והיחיד מתפלל שם תפלתו נשמעת, והיינו לשמוע אל הרנה ואל התפלה, הואיל והקב"ה שומע אל הרנה של הציבור, שומע ג"כ תפלה של היחיד, וק"ו אם מתפלל בבית הכנסת שחרית בעת שהציבור מתפללים מוסף. משמע שאינו מחלק בין תפילה בשעה שהציבור אומרים אשרי ובא לציון, לתפילה בזמן שהציבור מתפלל תפילה אחרת.

ועי"ש שאע"פ שכתב המג"א (סי' צ' ס"ק י"ז) דמשמע במס' ע"ז דאם מתפלל מוסף בעת שהציבור מתפללים שחרית, לא מקרי בשעה שהציבור מתפללים, היינו כשאינו מתפלל עמהם בביהכ"נ, אבל אם התפלל עמהם בביהכ"נ, לא זו שאינה נדחית אלא אפילו נשמעת. משמע שמקרי תפילה בציבור, שהרי כתב שתפילתו נשמעת, וזה הלשון שהגמ' משתשמת בו לענין תפילה בציבור.

אבל לכאורה דבריו תמוהים מאוד, שהמ"א עצמו (סימן רלו, ג) כתב שאם בא לביהכ"נ בשעה שמתחילין ברכו, והוא לא התפלל מנחה, יתפלל מנחה בעוד שהם קורין ק"ש

וברכותיה, ואח"כ יתפלל ערבית עם הצבור, ואח"כ יקרא ק"ש וברכותיה בלילה. אבל לא ימתין להתפלל מנחה בשעה שיתפלל ערבית, ולהתפלל אחר כך ערבית בלילה, דזה לא מקרי בשעה שהצבור מתפללין, כמ"ש סי' צ' ס"ט בשחרית ומוסף, וכ"ש במנחה ומעריב דסתרי אהדדי. ועוד דתפלה עם הצבור חשיבה טפי מבשעה שהצבור מתפללין ועססי' ק"ט. וכאן הרי מיירי שמתפלל עמהם בביהכ"נ ואעפ"כ כ' המ"א שאין כאן אפילו בזמן שהציבור מתפללין, וכ"ש תפילה בציבור.

ויותר קשה על המ"ב שבסי' צ' הביא דברי הצ"ח ובסי' רלו (ס"ק יא) הביא דברי המ"א, וכתב שאם עדיין לא התפלל מנחה, אז יתפלל בעוד שהם קורין ק"ש וברכותיה, ואח"כ יתפלל ערבית עם הצבור, ואח"כ יקרא ק"ש וברכותיה בלילה. אבל עי"ש שמוסיף מה שכתב הפרמ"ג, שאם יהיה לו לתפלת ערבית מנין בלילה, ימתין בתפלת מנחה להתפלל בשעה שהצבור מתפללין ערבית, ותפלת ערבית יתפלל אח"כ כדינה עם צבור בלילה. ולכאורה לפי המ"א אין ענין כלל להתפלל מנחה בזמן שהם מתפללים מעריב, אלא ע"כ שס"ל להמ"ב שהעיקר כדברי הצ"ח, אלא שאם בכל מקרה לא יתפלל אלא תפילה אחת בציבור, אז עדיף להתפלל מנחה ביחידות ומעריב עם הציבור, שאפילו הצ"ח יודה שעדיף אם מתפללין ממש אותו תפילה ביחד, אבל אם יכול להתפלל מעריב אח"כ בתפילה, אז בוודאי שעליו להתפלל מנחה בשעה שהם מתפללים מעריב.

מחלוקת הגרשז"א ויבלחטו"א הגריש"א שליט"א בבו"א"י הנמצא בחו"ל

כבר הבאנו הנהגת הפר"ח כשהיה במצרים ביו"ט שני, ולמעשה עי' בספר יו"ט שני כהלכתו (פ"ג אות יז) שנחלקו בזה הפוסקים, הגרשז"א סבר שאין חיוב לבן א"י בחו"ל להתפלל בציבור, משום שבכל מקרה לא יקיים מצות תפילה בציבור. אבל דעת יבלחטו"א הגריש"א שליט"א, שחייב ללכת ולהתפלל במנין של בני חו"ל כדי להתפלל עם הציבור, ועי"ש שמבסס דבריו על הפר"ח שכך נהג, וכתב שאין לומר שעשה כן רק כדי שלא יהיה זלזול ביו"ט שני, שאין רמז לזה בלשונו. ועי"ש שהא דהתחיל שמו"ע קצת קודם הציבור (כנ"ל) היינו משום דס"ל כמו הצ"ח, שגם זה מקרי תפילה בציבור. (ומה שהעיר בספר הנ"ל שאין כוונת הצ"ח לתפילה בציבור אלא שמקרי בזמן שהציבור מתפללים. אבל נלענ"ד אין זה נכון שהצ"ח כתב שתפילתו נשמעת, ולגבי בזמן שהציבור מתפללים כתוב שאין תפילתו נדחית. וגם המ"ב כתב שהוי תפילת הציבור, משמע שאינו רק "בזמן שהציבור מתפללים".

תרתי דסתרי

אבל יש להעיר על כל זה ממה שכתב המ"א שהיכא שמתפלל מנחה כשהציבור מתפללים מעריב, לא מקרי אפילו בזמן שהציבור מתפללים, משום דיש כאן "תרתי דסתרי", שהוא מתפלל תפילת היום, והם מתפללים תפילה של מחר. א"כ כ"ש הכא שהיחיד מתפלל תפילת חול, והציבור מתפלל תפילת יו"ט. אבל כנראה גם המ"ב לא חש לזה, שהוא הביא דברי הפרמ"ג שאם יהיה לו אח"כ מנין למעריב, שיתפלל מנחה בשעה שהם מתפללים מעריב.

בן חו"ל בא"י

עי' בספר יו"ט שני כהלכתו (פ"י אות ו) שבן חו"ל הנמצא בא"י אפילו לפי הגרשז"א יש לו להתפלל בציבור עם בני א"י, אע"פ שבני א"י מתפללים תפילת חול, והוא מתפלל תפילת יו"ט. והעיר בספר הנ"ל שהגרשז"א סותר עצמו במה שפסק שבן א"י בחו"ל אינו חייב להתפלל בציבור. ועי"ש שרצה לחלק, דבן חו"ל בא"י שפיר מקרי תפילה בציבור משום שהיה מן הראוי שגם בשבת ויו"ט להתפלל י"ח ברכות, ולכן היכא שהתחיל ב"אתה" צריך להמשיך באתה חונן, אלא שלא הטריחוהו חז"ל, ולכן שפיר מקרי תפילה בציבור, שגם תפילת חו"ל שייך לו, משא"כ בן א"י בחו"ל שהם מתפללים תפילה שאינו שייך לו כלל, ולכן לא מקרי תפילה בציבור.

סמיכת גאולה לתפילה או תפילה בציבור

[דרך אגב ברצוני לעורר על הנהגה של הרבה אנשים שככל הנראה אינו לפי הלכה, דהנה כתוב בשו"ע (או"ח רלו, ג) שאם מצא צבור שקראו ק"ש ורוצים לעמוד בתפלה, יתפלל עמהם ואחר כך יקרא ק"ש עם ברכותיה. וכתב המ"ב (ס"ק יב) משום דתפלת הצבור עדיפא ממסמך גאולה לתפלה דערבית, אבל כ"ז דוקא כשהוא משער שלא יוכל להשיג אח"כ מנין להתפלל עמהם, דאל"ה אין לו לבטל מצות סמיכת גאולה לתפלה. ולפי"ז מי שנכנס ל"שטיבל", ורואה שהם התחילו שמו"ע אין לו שום היתר להתחיל עמהם, ולוותר על סמיכת גאולה לתפילה, שהרי אם יחכה כמה דקות יתחיל מנין חדש, ותפילה בציבור הוא זה שעדיף על סמיכת גאולה לתפילה של תפילת ערבית, ולא מצינו שחוסר סבלנות לחכות עד מנין הבא, עדיף על מסמך גאולה לתפילה.]